רונן ברגמן ● צילום: יונתן בלום

מייד אין עזריאל

במשך 11 שנה ותחת ארבעה ראשי ממשלה, כיהן עזריאל נבו באחד מהתפקידים הרגישים ביותר במדינה: המזכיר הצבאי של רה"מ. כשהוא חשוף לסודות הכמוסים ביותר של ישראל (ולא פחות מכך, גם לתכנים ולאינטריגות בצמרת), ראה נבו את בגין, שמיר, פרס ורבין ברגעי השיא ההיסטוריים - וגם כשהכל סביבם התרסק. בראיון מיוחד לרגל הוצאת ספרו הוא מספר לרונן ברגמן מה קרה בדמדומי שלטונו של בגין, כיצד השב"כ סיבך גם אותו בפרשת קו 300, וגם איך נולדה שמועה שמועמד לרמטכ"לות הוא הומוסקסואל. דוח נבו, הסיפור המלא

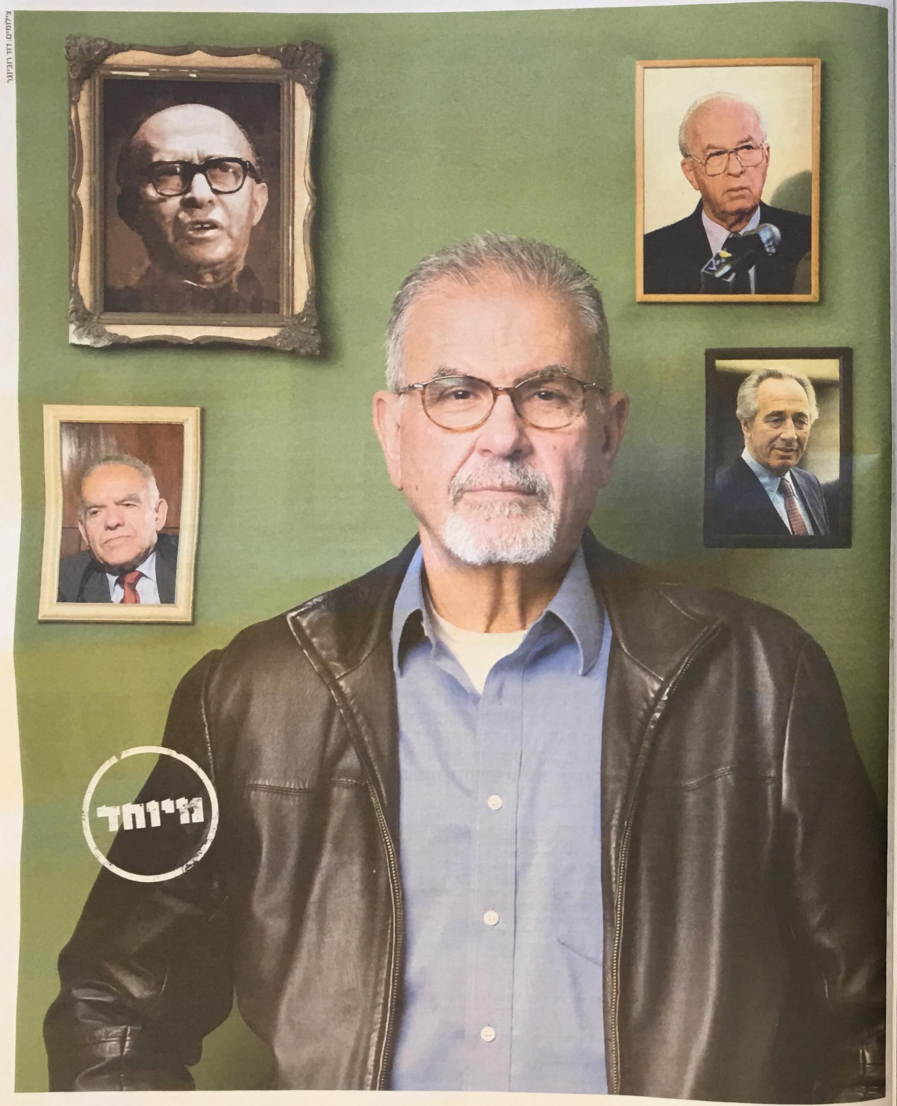

עזריאל נבו על רקע צילומיהם של ראשי הממשלה פרס, רבין, בגין ושמיר. "היה על מי לסמוך"

זמן

קצר אחרי פרוץ מלחמת לבנון הראשונה החל עזריאל נבו, המזכיר הצבאי של ראש הממשלה בנין, לנהל מחשבי מסרים מנדרמים שד' נים בעניינ מלצבא צהל"ל – תות פיקודו של הרמטכ"ל רפאל איתן (רפול), ויפי הכישרון אריאל שרון – שקט לעומק לבנון. אבל נבו החל לשמוע יותר ויותר טענות שקיום פער מראש בין מה שמובג בפני בנין וממשלתו – למה שמתחולל בשטח. "הרגשתי שהוא ממש פחד מרפול ומשרון לומר את האמת או רעה בגלוי", משחזר נבו את אותם ימים טרופים. "לכן הע־ בירו אליי, בהסתר, כל מיני קטעי אינפורמציה, כדי שאעביר אותם לראש הממשלה. קצינים החלו לדמון לי: משהו פה לא בסדר".

הריווחים הללו נועצו בליבו של נבו חשש מבהיל, שראש הממשלה בנין מוליך שולל על ידי שר הביטחון שלו. שבעזרה בנין חשב באמת ובתמים כי מרובד במבצע מצומצם להרחקת מחבלים מגבולה הצפוני של המדינה – לשרון יש אג'נדה אחרת. "חתך הוראות של שרון", אומר נבו, "צה"ל נגלע למשהו הרבה יותר רחב ממה שראשי ממשלה".

אחד מהקצינים שהזהירו את נבו היה ראש חטיבת המבצעים באותה תקופה, אורי שגיא, לימים ראש אמ"ן. נבו: "שגיא הזמין אותי לחדר שלו ב'בור' (מרוצב המיקור הצלינ של צה"ל – ר"ב) ואמר לי: 'עזריאל, בוא תראה את המפות, זה לא ברזיל כמו שמציגים לכם'".

אורי שגיא זוכר היטב את אותה תקופה שיצונה. "באופן פורמלי, לפרוטוקול, שרון הציג למשלאת את הכל, אבל הוא לא הסביר לשרים את המשמעות של מה שהוא מציג", אומר שגיא השבוע. "חשבתי שהממשלה אינה מבינה את מה שהיא רואה ושומעת. כך, למשל, שאחת ממטרות המלחמה – החלפת השלטון בלבנון – אינה בת ביצוע על ידי צה"ל. בנוסף לכך, בנין קבע שצה"ל לא ייכלם בצבא הסדר, אבל תיכי והתערכות אלו שמי. אורות על ספות תיכי והתערכות אלו שני. אורות על ספות תית מהאומנים שהוצגו בפני הממשלה.

חן הסיסואציה ס"ל: כשקרים לראש הממשלה, ובעיותן ותרסוכל", כשקרים לראש הממשלה, הארס שנבו אמור להיות תעלית המקשרת בינו ובין הצבא. ביניעו מלחמה שהולכת ומסתבכת, הרוגים ופצועים.

ועכשיו מה עושים?

★★★

עוד נחזור לסיטואציה המורכבת הזו בחלוקת הקלפים, אבל רבר אחר כבר אפשר לומר: זו מטח לבנון, אבל הוא לא היה הסוכן הראשון שמטיל ספק בהערכות הרשמיות. כבר בשנת 1981, כשנה אחרי שבחן בנין את ההפצצה הכור היראקי בעיראק, הזהיר אל"מ (מיל') אהרון יריב, שהיה אז ראש אגף המודיעין בצה"ל, כי הכור יכול לשמש לייצור פצצות אטום. "אם ישתמשו בכור הזה לצרכים צבאיים, הם יוכלו לייצר פצצות אטום", אמר יריב. "אנחנו לא יכולים לאפשר לזה לקרות".

יריב הוזמן לדבר בפני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, אבל הדברים שלו לא נשמעו בקרב חברי הוועדה. "הם לא הבינו מה אני רוצה מהם", נזכר יריב. "הם חשבו שאני מנסה לעשות פוליטיקה".

1. הכור העיראקי

"איזו קונספירציה?"

נבו הגיע למשרד ראש הממשלה בנין כעוד זרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

לימים יועלו טענות שלפיהן תיכנן בנין את הפצצת הכור העיראקי סמוך לבחירות המוזכר בזרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

לימים יועלו טענות שלפיהן תיכנן בנין את הפצצת הכור העיראקי סמוך לבחירות המוזכר בזרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

לימים יועלו טענות שלפיהן תיכנן בנין את הפצצת הכור העיראקי סמוך לבחירות המוזכר בזרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

על ימי שלטון בגין האחרונים: "לאט־לאט ראיתי את בגין הולך וקמל, מתכווץ לתוך עצמו. אחרי מות אשתו ולפני שהסתגר בבית, הוא כבר היה נתון בדיכאון עמוק. קראתי לזה 'תקופת כוס התה': בגין היה נרדם באמצע דיונים, כולל הרגישים ביותר; ואני הייתי מתחיל לבחוש במרץ בכוס התה שלי כדי להעיר אותו. זו הייתה תקופה עגומה מאוד"

נבו עם ראש הממשלה בנין, גלגלים עקב פציעה ברגלו. "אמרתי: אתם לא ראיתם שהוא יכול יותר?!"

מיתין: בנין, שרון ועזריאל נבו (מסומן בחץ), על הבוסווה, זמן קצר לאחר כיבושו במלחמת לבנון הראשונה. "הנאמנות הביאה לי מלחמות"

עם התפטרותו של פורן, פנה אליו בנין והציע לו את התפקיד. נבו בכלל לא היה המוע־ מד שהצבא חשב להציע, אבל בנין אמר לו: "אני סומך עליך", לא צריך גנרלים", הפסיק את מינויו של צה"ל. וכך, קצין צעיר חוסר חסית התייצב באחר הבמות הי הרגישים ביותר בסוכות ישראל.

2. מלחמת לבנון

"משהו לא מסתדר"

במהלך 1981, בשנה שבה מונה נבו לתפקיד המזכיר הצבאי, החלו בצה"ל להתכונן למלחמה בלבנון, שאכן פרצה שנה מאוחר יותר. "מלחמת לבנון והתחילה ברצון המוצדק של ראש הממשלה ושל אחרים, רצון שבו גם אני תמכתי, להרחיק את האויום מיישובי הצפון", משחזר נבו. "אמי ציאת של ירי קטיושות באזת הייתה בלתי נסי בלת. בנין האמין שהתלכים על פעולה מוגבלת לכורתן של התנחת בעל הוחוח הרחוק ביותר שהיה או לתחבולים, משהו כמו 40 ק"מ. הבעיה הייתה שלשרי הביטחון שרון היו כוונות אג'נדה אחרת. לתחלואין וטכחות נרציונלית. בתרבות, והוא לא מסם שיתף בזה את ראש הממשלה ואת הממשלה כולה".

ההתחלה הייתה "באשדוד גדולה", משחזר נבו. "אבל די מהר התלה להתלח ההדגישה שמי שהו מה לא מסתדר. פתאום התלו להגיע המסי פרים והתלכים וגדלים של האבירות לכתחזינב. הבנתי שאנ־אט אנו שוקעים בבוץ. ועדכת הג־ פנים שכתבה בצה"ל לפני המלחמה הייתה שגויה להלוטין, מהר מאוד גם ראיתי שהיכולת ה־40 ק"מ תלכת ותמוססת, וצה"ל צייפיק לתוך לבנון. במקביל, בני גנדי לתכנית ולהבני חות, והלך קרבות עם המוסדים".

נבו מייחס חלק מהבעיה ליחס ההיתנשני הזה מיקר בחמישה אירועים: הפצצת הכור העיראקי, פרוץ מלחמת לבנון, המטמרון סביב הלחמת הפריאה המפרסמת של בנין ("אני יכול עוד"), סיכל ב־300 רפואת פלאדרי. ככה זה נראה בפנים, בזמן אמת.

אשר התרחשו במשפרת של נבו: עדות יוצאת דופן של מי שהיה שם בתרך, עמוק בתהליך קבלת ההחלטות – כשהחולט להצניע את הכור בעיראק, כשהתפוצצו פרשות פילארד, קו 300 ואיראן־גייט; בזמן מלחמת לבנון הראשונה והתנקעות באוי־לאזר ועוד ועוד.

"לכל אלה שהתחיתם עבריתי היה תואר זהה, 'ראש הממשלה'", אומר נבו, "אבל הם היו אנשים מאוד־מאוד שונים זה מזה". הוא עצמו גדל בבית בית־דו' ולכן העריך מאד את בנין, אבל מספר שעם שמיר היה לו הכי נעים ואפקטיבי לעבוד. את פרס הוא מעריך מאוד על עשייה אדירה ו־על התנופה, אך סבור שחלק מהעשייה היה ניתור ומסתייג מהכורת "הבלירידים" שסכבה אותו. מבט לא הייתה הרילטה היחידה שעזריאל נבו התמודד עימה. במשך 11 שנים וחצי כיהן נבו כמזכיר הצבאי של ראש הממשלה. הוא ניצב בצומת שרחבו זרמים מנדרמים שד' נים בעיקר מלצבא צה"ל – תות פיקודו של הרמטכ"ל רפאל איתן (רפול), ויפי הכישרון אריאל שרון – שקט לעומק לבנון. אבל נבו החל לשמוע יותר ויותר טענות שקיום פער מראש בין מה שמובג בפני בנין וממשלתו – למה שמתחולל בשטח. "הרגשתי שהוא ממש פחד מרפול ומשרון לומר את האמת או רעה בגלוי", משחזר נבו את אותם ימים טרופים. "לכן הע־ בירו אליי, בהסתר, כל מיני קטעי אינפורמציה, כדי שאעביר אותם לראש הממשלה. קצינים החלו לדמון לי: משהו פה לא בסדר".

הריווחים הללו נועצו בליבו של נבו חשש מבהיל, שראש הממשלה בנין מוליך שולל על ידי שר הביטחון שלו. שבעזרה בנין חשב באמת ובתמים כי מרובד במבצע מצומצם להרחקת מחבלים מגבולה הצפוני של המדינה – לשרון יש אג'נדה אחרת. "חתך הוראות של שרון", אומר נבו, "צה"ל נגלע למשהו הרבה יותר רחב ממה שראש ממשלה".

אחד מהקצינים שהזהירו את נבו היה ראש חטיבת המבצעים באותה תקופה, אורי שגיא, לימים ראש אמ"ן. נבו: "שגיא הזמין אותי לחדר שלו ב'בור' (מרוצב המיקור הצלינ של צה"ל – ר"ב) ואמר לי: 'עזריאל, בוא תראה את המפות, זה לא ברזיל כמו שמציגים לכם'".

אורי שגיא זוכר היטב את אותה תקופה שיצונה. "באופן פורמלי, לפרוטוקול, שרון הציג למשלאת את הכל, אבל הוא לא הסביר לשרים את המשמעות של מה שהוא מציג", אומר שגיא השבוע. "חשבתי שהממשלה אינה מבינה את מה שהיא רואה ושומעת. כך, למשל, שאחת ממטרות המלחמה – החלפת השלטון בלבנון – אינה בת ביצוע על ידי צה"ל. בנוסף לכך, בנין קבע שצה"ל לא ייכלם בצבא הסדר, אבל תיכי והתערכות אלו שני. אורות על ספות תיכי והתערכות אלו שני. אורות על ספות תית מהאומנים שהוצגו בפני הממשלה.

חן הסיסואציה ס"ל: כשקרים לראש הממשלה, ובעיותן ותרסוכל", כשקרים לראש הממשלה, הארס שנבו אמור להיות תעלית המקשרת בינו ובין הצבא. ביניעו מלחמה שהולכת ומסתבכת, הרוגים ופצועים.

ועכשיו מה עושים?

★★★

עוד נחזור לסיטואציה המורכבת הזו בחלוקת הקלפים, אבל רבר אחר כבר אפשר לומר: זו מטח לבנון, אבל הוא לא היה הסוכן הראשון שמטיל ספק בהערכות הרשמיות. כבר בשנת 1981, כשנה אחרי שבחן בנין את ההפצצה הכור העיראקי בעיראק, הזהיר אל"מ (מיל') אהרון יריב, שהיה אז ראש אגף המודיעין בצה"ל, כי הכור יכול לשמש לייצור פצצות אטום. "אם ישתמשו בכור הזה לצרכים צבאיים, הם יוכלו לייצר פצצות אטום", אמר יריב. "אנחנו לא יכולים לאפשר לזה לקרות".

יריב הוזמן לדבר בפני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, אבל הדברים שלו לא נשמעו בקרב חברי הוועדה. "הם לא הבינו מה אני רוצה מהם", נזכר יריב. "הם חשבו שאני מנסה לעשות פוליטיקה".

צילום: דובר צה"ל, אלכס קושניר

מיתין: בנין, שרון ועזריאל נבו (מסומן בחץ), על הבוסווה, זמן קצר לאחר כיבושו במלחמת לבנון הראשונה. "הנאמנות הביאה לי מלחמות"

עם התפטרותו של פורן, פנה אליו בנין והציע לו את התפקיד. נבו בכלל לא היה המוע־ מד שהצבא חשב להציע, אבל בנין אמר לו: "אני סומך עליך", לא צריך גנרלים", הפסיק את מינויו של צה"ל. וכך, קצין צעיר חוסר חסית התייצב באחר הבמות הי הרגישים ביותר בסוכות ישראל.

2. מלחמת לבנון

"משהו לא מסתדר"

במהלך 1981, בשנה שבה מונה נבו לתפקיד המזכיר הצבאי, החלו בצה"ל להתכונן למלחמה בלבנון, שאכן פרצה שנה מאוחר יותר. "מלחמת לבנון והתחילה ברצון המוצדק של ראש הממשלה ושל אחרים, רצון שבו גם אני תמכתי, להרחיק את האיום מיישובי הצפון", משחזר נבו. "אמי ציאת של ירי קטיושות באזת הייתה בלתי נסי בלת. בנין האמין שהתלכים על פעולה מוגבלת לכורתן של התנחת בעל הוחוח הרחוק ביותר או לתחבולים, משהו כמו 40 ק"מ. הבעיה הייתה שלשרי הביטחון שרון היו כוונות אג'נדה אחרת. לתחלואין וטכחות נרציונלית. בתרבות, והוא לא מסם שיתף בזה את ראש הממשלה ואת הממשלה כולה".

ההתחלה הייתה "באשדוד גדולה", משחזר נבו. "אבל די מהר התלה להתלח ההדגישה שמי שהו מה לא מסתדר. פתאום התלו להגיע המסי פרים והתלכים וגדלים של האבירות לכתחזינב. הבנתי שאנ־אט אנו שוקעים בבוץ. ועדכת הג־ פנים שכתבה בצה"ל לפני המלחמה הייתה שגויה להלוטין, מהר מאוד גם ראיתי שהיכולת ה־40 ק"מ תלכת ותמוססת, וצה"ל צייפיק לתוך לבנון. במקביל, בני גנדי לתכנית ולהבני חות, והלך קרבות עם המוסדים".

נבו מייחס חלק מהבעיה ליחס ההיתנשני הזה מיקר בחמישה אירועים: הפצצת הכור העיראקי, פרוץ מלחמת לבנון, המטמרון סביב הלחמת הפריאה המפרסמת של בנין ("אני יכול עוד"), סיכל ב־300 רפואת פלאדרי. ככה זה נראה בפנים, בזמן אמת.

1. הכור העיראקי

"איזו קונספירציה?"

נבו הגיע למשרד ראש הממשלה בנין כעוד זרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

לימים יועלו טענות שלפיהן תיכנן בנין את הפצצת הכור העיראקי סמוך לבחירות המוזכר בזרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

לימים יועלו טענות שלפיהן תיכנן בנין את הפצצת הכור העיראקי סמוך לבחירות המוזכר בזרז של יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור. בתחילה מונה ליועמ"ש של אפרים פורן, המזכיר הצבאי שבנין "ירש" מרכין. עיראק הייתה אז במוקד העניינים. נבו: "המעקב אחר הניסיונות של סראם להשיג נשק גרעיני חיל עוד בימי כהונתו הראשונה של רבין סראם הממשלה. בנין קיבל את זה ברצינות".

עזריאל נבו: "בגין פתאום מצא את עצמו במלחמה שהתחרבשה לגמרי. ניכר בו שמיום ליום קשה לו יותר ויותר. הוא הבין ששרון הוליך אותו שולל, שהוא נכנס לבוץ". גלעד שרון, בנו של רה"מ: "להציג כך את בגין זה לעשות עוול גדול. רק בשהיה נדמה לעזריאל נבו שאין מי שיגיב על הבדיות שלו - הוא פירסם את סיפורי המעשיות האלה"

אי־פה היית כל השנים?

גלעד שרון, בנו של ראש הממשלה, מגיב לדבריו של עזריאל נבו

אם זה מה שחשב עזריאל נבו בזמן המלחמה, הוא היה חייב לצעוק ולהתריע בקולי קולות, אחרת הוא בעצמו פושע שתושא לתפקידו. אבל הוא בחר לשתוק במשך כ־30 שנה, ורק כשהוא נדמה לו שאין מי שיגיב כי עזריאל שלו, הוא פירסם את סיפורי הבדיעות האלה. כשהוא נדמה לו שהשריה איננו כסביבתו, וזה העכבר הזדנב מבחילתו, שבה שקע עשרות שנים מתחום הנשייה, והחל לזדקף רפש. איזו דרך אחרת יש לו להכניס לעיתוניו איך יכול לעלם שהיה פעם איזה עזריאל אחר? במהלך הסנים ניסו להציג את ראש הממשלה בנין כאילו לא היה מודע למתר־ חש בזמן המלחמה ולא שלט בממשלתו. להציג כך את בנין זה לעשות עוול גדול, להלן ציטוטים של בנין מתוך ראיון לעיתון 1 ב־15 ביוני 1982:

רעיה אחיטאבר: "את אולי עוד לכך, שבתחקים מן הסביבה [...] קיים חשש או חשד שבעלך שר הביטחון, אריאל שרון, הוא שגרר את המבשלה למחלכים שהרגו מחנון הטמקרית שלת המבצע".

מנחם בגין: "[...] הכל ודעות רוח. לא היה ולא נבראו [...] איזה מין גרירה, זו מבשלה מתפקרת, קרימה ישירות לפעמים פעמים כיום. כל העברות נעסרו לנו. הדרון היה על כל סרי ופרט. על כל דבר נתקבלה החלטה. איש לא גרר אותה, איש לא היה נגרר אותה, ומדוע צריך שר הביטחון, איש בנוטה בקרבות, פסריט אסיתי, מסוד בלב ונפש לאומה, לגרור את הממשלה כאחריי גבה הדבומה. לא היה ולא נברא! [...] שום הסבירה לא הייתה ושום גרירה לא הייתה, על פי החלטות המבשלה בנוצעו הדברים".

ביישיבת הממשלה ב־5 ביוני 1982, יום לפני פתיחת המלחמה, אמר בגין: "המבשלה תחזיק כל עת המבצע את הדר על הרוחם, אם יהיה צורך לבבוש את גירדות, תחליט על כך הממשלה. שום דבר לא יתגלגל מעצמו".

ביישיבת הממשלה ב־1 באוגוסט 1982 אמר בגין: "אם לא תהיה בדירה ניכנס לבדירות בבוא תהום, אני אסליח על כך. אסור לנו לוסר שלא ניכנס לשם. זה נוק חמור מאוד. [...] נתבונן ונחליט. מי שאומר היום, שאסור להיכנס למערב בדירות, עיוור לאס"ף להיאשר שם".

האם כך נשמע ראש ממשלה מנותק, המוכל בלא יודע־ה? ממש לא. בגין שלט בממשלתו ובהל אותה.

יהאל קרישאי, שהיה האדם הקרוב ביותר לבגין, היה עיתוי במשך 50 שנה וסיעד את בגין עד יומו האחרון, כתב ב־12 ביוני 1996: "בשאלות", האם אריאל שרון שיקר לבגין בדבר בגין ז'לז ועל כך חשבתי אז, כמי שאני קובע היום: אריק שרון לא שיקר עליו דבר".

עזריאל נבו הוא אחד שמעולם לא רצה בשבחו של אריאל שרון אלא רק להפך. בראיון שנתן ב־30 שנה אחרי אותם מאורעות לעיתון "מערב", "נזכר" לפתע, ששרון היה מתקשה לרדום בלילה וזה היה מעיף את ראש הממשלה. אישה היה נבו כל הסניפים מרוע שתיכן אבל אפילו הוא, כשנשאל באופן ישיר באזנו ראיון:

"בגין ריבר מתישהו, גם בפרודוכים ארנטיניים, נגר שרון?" השיב: "מעלם לא".

מבשלת בגין השניה, שבה שימש שרון שר הביטחון, לא הייתה מוכנה לקבל מצב שבו יושבי הצפון יהיו תחת אש ויחוקו בני עירבה בידי ארגוני הטרור. לאחר פחות משבוע השיג צה"ל את מטרת המבצע – הפסקת הירי על יישובי הצפון. 11 שבועות אחרי תחילת המבצע החל נירדסם של כ־15 אלף מחבלים וחיילים סורים מבירות.

לשם השוואה, במלחמת לבנון השניה, שכה שימשתי קצין פילוחים בגנרל, שהייתה יעד מרכזי במלחמה, לא הושגה בשרה הסרכ. אלא רק בהסכם המסקת האש עם חיזבאללה. בהשוואה ליזה אפשר רק להעריך את ההישג של בנין ושרון.

את הכתבה הזו תוכלו לקרוא גם באפליקציה של ידיעות אחרונות
להורדה ב־APP STORE וב־GOOGLE PLAY
ידיעות אחרונות

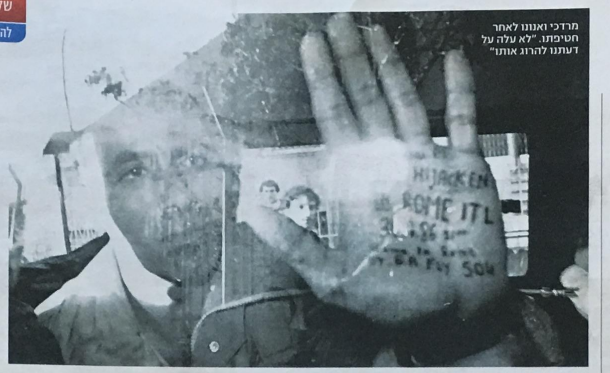

מרדכי ואנונו לאחר חטיפתו. "לא עלה על דעתנו להרוג אותו"

היה רואה אותי או את רן מרידור, הוא היה מצביע עלינו ושואל בציניות: 'נו, גמרתם כבר ללכלך עליהן? או 'סיפרתם כבר לבנין את השטויות שלכם?'"

רן מרידור בתגובה: "עוזיאל צדוק, באותה תקופה היה ביניני חיבור חזק מאוד, בין השאר סביב מלחמת לבנון. חשבנו שניגנו כי הממשלה וראש הממשלה אינם מקבלים דיווחים מלאים ומדויקים על המלחמה ומ־טרותיה האמיתיות. שרון וסביבתו סימנו אותנו כבעייתיים מבחינתם ונלחמו נגדנו. עוזיאל דיבר תמיד אמת, העמד באיפן נחוש ובכבוד בסיטואציה לא קלה מול העוצמה האירית של רפול ושרון".

עטיפת הספר

לעומת זאת, גלעד שרון, בנו של ראש הממשלה המ־נח, דוחה על הסף את טענו־תיו של נבו. "אם זה מה שחשב עוזיאל נבו בזמן המלחמה, הוא היה חייב לצעוק ולהת־ריע בקולי קולות. אחרת, הוא בעצמו פושע שחושא להפקיר", אומר שרון. "אבל הוא בחר לשתוק במשך כ־30 שנה, ורק כשזירה גדמה לו שאין מי שיגיב על הבריות שלו, הוא פירסם את סיפורי המעשיות האלה". נתי־גובה המלאה – ראו במסגרת).

נקודת המפנה באותה תקופה הייתה כמו־בן הסכמה שבציר כוחות הפלנגות הנוצריים במחנות הפליטים סברה ושתילה. נבו טוען כי לא הוא ולא בנין יכלו לדעת את שעתיד להתרחש. "ישראל הואשמה שלא בצדק במ־עורבות ישירה בטבח. זהו שקר מוחלט. הב־עיה שלנו הייתה שלא הבנו שלאנשים האלה אין בעיה להוציא סכין ולשחוט את מי שירצו וגם אותנו, אם זה יתאים להם".

ערדת החקירה נזפה בבנין על אישור הבני־סה שניתן לפלנגות.

"למיטב זיכרוני, בנין לא ידע כלל על האישור שניתן לפלנגות להיכנס למחנות. לא ירדו איתו לרזולוציות האלה. בנין שמע לראשונה על המתווה‏ל במחנות בכלל משי־רדי הבי־בי־סי".

3. פרישת בגין

"הוא נשבר לגמרי"

"בשלב מסוים", מספר נבו, "שמתי לב לתופעה הולכת ומחריפה: בנין היה מגיע בבוקר למשרד טרוט עיניים, למרות שאני החלטתי לא להעיר אותו. כשהייתי מתחיל למסור לו מה קרה בלילה, הוא היה קוטע אותי במין טון כועס כזה ואומר: 'אני כבר שמעתי משר הביטחון', אריק היה מתקשר אליו לעיתים תכופות, באמצע הלילה, וכ־שוט גדול את שגרתו: מספר לו על הפצועים וההרוגים, על התקדמות הכוחות, מציק לו ומטריד אותו. התחושה שלי הייתה ששרון עושה את זה בכוונה כדי להתיש את בנין. זה לא קרה פעם אחת. זה קרה עשרות פע־מים. הדיבורים האלה פשוט הרסו את בנין. מיום ליום ראיתי אותו מידרדר".

מכל זוועות המלחמה, היו אלה דיווחי ההרוגים שבעיקר העיקו על בנין. "דיבר הכי חשוב לבנין היה ש'מוריינו' ישובו בשלום. כשדיווחתי לו על הנפגעים, התגובה שלו הייתה מאוד אמוציונלית. הרגשת עד כמה זה כואב לו, זה ממש פצע אותו מבפנים. הכוונה שלו הייתה טובה, לצאת ולהגן על יישובי הצפון, הגה פתאום הוא מוצא את עצמו במ־לחמה שהתחרבשה לגמרי.

"יום אחד באתי לבנין ואמרתי לו ששר המשטרה בורג מציע לסלק את המפגינים מתחת לחלון משדרי ולהרחיק אותם כמה רחובות משם, כדי שלא ישמע את הקריאות הנוראיות שהוא ישרון 'רוצחים'. הוא ענה 'בשום אופן לא. זכותם להפגין'.

"אבל לאט־לאט ראיתי את בנין הולך ונמוך, מתכווץ לתוך עצמו. אז הייתי צר ציץ והסתכלתי עליו מלמטה למעלה, כב־חור צעיר לאדם מבוגר. הוא נראה לי מאוד זקן. בדיעבד בנין היה אז בן 69, כמעט בגילי היום, לא מאוד זקן, אבל פשוט מותש ועצוב. מות עליו אשתו שבר אותו לגמרי".

מה בעצם קרה לו, לבנין? אומרים שלקח בריבאון כבד.

"אני לא יכול לעשות אבחנות רפואיות, אבל ניכר בו שמיום ליום קשה לו יותר ויותר. הוא הבין ששרון הלך אתו שולל, שהוא נכנס לבוץ. הוא היה אדם רגיש מאוד, רגיש מדי. בנין הפך מרוכא, לא תמיד תיק־שר, לא התגלת.

"אחרי מות אשתו ולפני שהסתגר בבית, הוא כבר היה נתון בריכאון עמוק. קראתי לזה 'תקופת כוס התה': בנין היה נרדם באמצע דיונים, כולל הרגישים ביותר; ואני הייתי מתחיל לבחוש במרץ בכוס תתה שלי כדי להעיר אותו. זו הייתה תקופה עגומה מאוד".

בשלב מסוים חדל בנין להגיע למשרד והסתגר במעון ראש הממשלה. נבו עשה מאמצים להסתיר את ההידרדרות. "התקדרות של הלשכה המשיכו בתרגלת שלהן, ובכל יום הציאו סדר יום של ראש הממשלה, אבל בסדר היום הזה לא היה כתוב כלום, כי בנין לא נפגש עם אף אחד. כדי להסתיר את הוריתי לסוג את סדר היום 'סדרי ביותר', כדי שאף אחד לא יוכל לראות אותו".

למעשה, באותה תקופה לא היה בנין מעורב בניהול ענייני המדינה. "את המדינה ניהלו שלושה אנשים, שלושתם לא נמחרי ציבור: רן מרידור, יהיאל קדישאי ואני".

וביצד אתה בוחן את מעשיהם בריבאון?

"בציקורתיות לא מעטה. אני חושב ששלושתנו חטאנו. אתה לא יכול להפיל את העובדה שראש הממשלה בעצם לא מת־פקד. זה מזכיר מרינות אפשלות".

בפעם האחרונה ראה נבו את בנין כראש הממשלה בישיבה המפורסמת שבה הודיע "איני יכול עוד". "הוא מסר מכתב התפטרות ששליח מטעמו הביא לנשיא בטענה כוזבת שיש לו פצעים שטונעים ממנו להתגלת, וכי אינו רוצה לבוא לנשיא בלתי מגולה. לה־פתעתי, למרות שהשרים היו מודעים למצב וידעו שבנין לא מנהל את העניינים כבר הרבה זמן, היו שממש לחצו עליו להישאר בתפקיד. אמרתי: חבר'ה, מה אתם רוצים ממנו תניחו לו. אתם לא רואים שהוא באמת לא יכול יותר?"

4. קו 300

"זה מדרון חלקלק"

יום חמישי בערב, 12.4.84. ללשכת ראש הממשלה שמיר מתחילים לזרום דיווחים על אירוע ביטחוני בכביש תל־אביב־אש־קלון. ארבעה מחבלים חטפו אוטובוס של אגד. לימים יתפוך מספרו של קו האוטובוס, 300, גם לשמה של הפרשה שטילטלה את כל צמרת המדינה. נבו עצמו מצדיר כי לכ־רות תוריותיו במהלך לבנון, זו הפרשה שבה "איבד את התמימות". "עד קו 300 הייתי הכי נאיבי בעולם בכישה שלי לאנשי צד"ל וקהילת המודיעין. אני האמנתי לכולם. וכך גם צריך אולי להיות. המוכיר הצבאי אינו רשות תוקרת שבודקת אם ראשי קהילת המודיעין אומרים לו אמת. אם מתחילים לשקר, אתה יודע, זה מדרון חלקלק. מתחיל בשקר קטן ומסתיים בכדור שלג גדול".

הדיווח שקיבל נבו על החטיפה והחשת לטת על האוטובוס בקו 300 היה מבולבל: "הודיעו שנערכה השתלטות של סיירת מט"ל על האוטובוס. שנחרגו נוסעת ושני מחבלים וששניים נתפסו חיים. אחר כך תיקנו ואמרו שכל ארבעת המחבלים נהרגו בהשתלטות. זה לא נראה לי מזה. דיווחתי לראש הממשלה שמיר, ומבחינתי זה היה סוף האירוע. כך חשבתי לפחות".

אבל כאן, כמובן, מתחיל השדיים רק וחלל. "אני בתמימותי לא העליתי על הדעת בכלל שהיה פה משהו, עד הפרסום של התמונה והצילום המפורסם של אלכס ליבק, שהצניח את אחד מהמחבלים וי ושלם אחרי החש־תלטות, זמן קצר לפני שנמצא מת – ר"ב, בעצם, גם אז לא התחלתי לתפוס את משמ־עות האירוע".

עניין הריגת המחבלים, אומר נבו, לא היה מדיו לשמיר בסיטואציה אחרת. "תראה, שמיר לא היה בדיוק 'צמחוני'. אני עברתי עם שמיר שבע שנים וחיבבתי אותו יותר מכל ראשי הממשלה שעימם עברתי – הוא היה מדויק, הגון, איש רעים, מרבר בגובה העי־ניים. בכל פעם שהוא נתן הוראה, הוא נתן אותה כמו שצריך. לא 'לידי', לא 'בעוד', לא בקריצת עין. אם שמיר היה נותן את ההוראה להרוג את המחבלים, הרי הוא היה עומד מא־

> **על ההחלטה לחטוף את מרדכי ואנונו:** "לדעתי ישראל פעלה בעניין באופן מוצלח מאוד. אני הייתי בעד לחטוף אותו - הוא ביצע עבירה חמורה ביותר, והיה צריך להעניש אותו ולהרתיע אחרים. לא להרוג אותו. פרס החליט שאסור לחטוף אותו על אדמת בריטניה, כי ההשלכות עלולות להיות חמורות ביותר, ולכן עשו את זה במקום אחר"

מורי והמראה בלי שום בעיה".

אבל שמיר לא נתן את ההוראה הזו. רק בדיעבד יתברר שההוראה הגיעה מהשב"כ, ושבצמרת הארגון ניסו להפיל את האחריות בכל פעם על מישהו אחר – ראש הממשלה שמיר, שר הביטחון משה ארנס, וכשאלה הכי חישו – על תא"ל יצחק מרדכי, קצין חי"ר וצנחנים ראשי. "כל הניסיונות של אברהם (ראש השב"כ אברהם שלום – ר"ב) להטיל את האשמה קודם על ארנס ואחר כך על שמיר היו שקר וכזב. הרי לו ניתנה הוראה כזו, זה היה בנוכחותי ובידיעתי. דבר כזה פעולם לא קרה".

בתחילה העניקו ראשי הממשלה שיפור־שה תתגולל לפתחם, שמיר ופרס (ובמאוחר יותר רבין כשר בישחון), גיבוי מלא לשב"כ. נבו עודד אותם לכך. "גם לי שיקרו בלי למ־צמץ שלא השב"כ הרג את שני הפלסטינים, אלא שחיילי צה"ל הרגו אותם בלינץ' אכזרי. "הבנתי שאיציק מרדכי בסכנה חמורה. היה לנו אז יום עיון של המטכ"ל במעלה החמישה וניגשתי אליו. אמרתי לו: 'איציק, אני מרגיש שאתה חייב לקחת עודך הין'. הוא הגיב בתגרנות יד מזלולת: 'עזוב שטויות, מה אתה מבלבל את המוח?' אף אחד לא העלה על דעתו לאן השב"כ יידרדר. גם בי הם שיחקו לאורך שנים. האכילו אותי באינפורמציה כוזבת, ויתלו בי, הייתי 'בלדר משוקה'".

תן דוגמה.

"באמצע הלילה, תוך כדי הפרשה, מת־קשר עו"ד רם כספי לביתי". הוא היה אחד מעורכי הדין הפרשיים שניהלו בידי פרלי־מיקאים למיניהם בפרשות בישחוניות, שאת נוכחותם המורכבותם מאוד לא אהבתי, והוא אמר לי שהרחוות פערות בשב"כ וכדי להרגיען, הוא מבקש שאניע דחוף למטה השירות. המהוה היתה כמובן להשתמש בי כדי להעביר מסר לראש הממשלה, שהיחיבים לצנן את הפרשה. ראשי הממשלה קיבלו את המיעון הזה. הם רצו להודיע את הנר־שא מסדר היום וחשטו מטערבולת שבסוף תאבל גם אותם.

"המעשה עצמו, רצח המחבלים החיים אחרי הקרב, הוא המוז מאוד. אבל המוז עוד יותר הוא סיפור הקאבר־אה. הפרשה הזו הייתה חייבת להסתיים בבירור משטרתי נקיב שלם, על כל המשתמע מכך. לצערי, זה לא קרה. הענין מריח ונקבר".

פורסם באילו ינו ועדה מיוחדת, "ועדת אילם", שבביכול מאשרת חיסולים.

"זה לא נכון. ראש הממשלה הוא שמאשר פעולות מהסוג הזה. לפעמים ראש הממשלה לא יוצה לקבל בעצמו את ההחלטה ויתייעץ עם שרים נוספים או עם פורום הקבינט הב־טוני. כך, למשל, שמיר הביא לפורום הק־בינט את ההחלטה אם להתנקש באבו־ג'יהאד. הקבינט קיבל החלטה עקרונית להסמיך את ראש הממשלה לחורות על ההתנקשות בזמן הנכון. שמיר הזמין אליו את ראש אמ"ן אמנון ליפקין־שחק, ורק אחרי שיחה ארוכה איתו החליט לאשר את המבצע".

האלוף (מיל') יצחק מרדכי ביקש שלא להגיב לדברים. הם נספי מסר בתגובה: "אין בדעתי להוסיף או לגרוע מדבריו של ידידי הטוב עוזיאל נבו, ואומר רק זאת: למרות שחלפו מאז האירועים יותר מ־30 שנה, הם זכורים לי היטב, ובזמן אמת לא שמעתי מעוזיאל את אשר הוא טוען כיום כי לדעתו היה צורך בבירור (חקירה) משטרתית. אולי זו רעתו (בדיעבד); ואולם עמדתם החד־משמ־מעית של יצחק שמיר ז"ל, יצחק רבין ז"ל ושמעון פרס (ביבל"א), שהובילה, ובצדק, להניעתם של אנשי השב"כ על ידי הנשיא חיים הרצוג ז"ל, היא זו שקבעה וזיל גמור.

נבו בלשכת רה"מ, 1983. "אני לא קובע לבד" (למטה: נבו היום)

"יבוא יום, אולי בעוד 30 שנה, שאסביר את הדברים ביתר פירוט".

5. פרשת פולארד "אשמנו, חטאנו"

במהלך שנות ה־80 פרצה שורה של שע־רוריות שנגעה בקהילת המודיעין וביחסה עם הדרג המדיני. נבו ראה נקודות משותפות בין כמה מהפרשות הללו, בעיקר במעורבות של נוחמים מתוץ למערכת, כמו עורכי דין ויועצים למיניהם, וגם דפוס של גורמי מר־דיעין שפועלים מתחת לרדאר הדרג המדיני וללא פיקות. כך היה המקרה בפרשת פולארד.

בנובמבר 1985, כאשר ג'ונתן פולארד נעצר בחשד שריגל בארה"ב עבור ישראל, הפרשה התפוצצה ברעש תקשורתי עצום. במשך שנים ארוכות עלו תהיות עד לאיזה גובה בצמרת המדינה הגיעה הידיעה שיש־ראל מפעילה מרגל אצל ידידתה הקרובה ביותר. נבו מכחיש מכל וכל כי ידע משהו על כך טרם המעצר. "אני אומר לך בהבנעה ותחת שבועה וכל דבר שתרצה: אני לא ידי־עתי – וגם לא ראשי הממשלה שמיר ופרס".

אבל החומר שהוא העביר היה עצום ורב וכלל צילומים של מסמכי מודיעין אמריי־קאים מסווגים ביותר. מאיפה חשבתם שכל זה הגיע?

"לא חשבנו, כי לא ראינו את החומר. אני חנו לא ראים כל דבר, ואת זה רפי איתן לא הראה לנו. אנכ, אני הערתי את רפי. בכל ישיבה איתו, עם האיש החמן והמוכשר הזה, יכולת כמעט לראות את גלגלי המוח מס־תובבים ומפתחים רעיון חדש או איזה מבצע מתוחכם. בזיקתי תמיד בשהוא היה מכבה את מכשירי השמיעה שלו, כשהגיע למסקנה שמדברים סביבו שטויות. אבל ייתכן שהוא כל כך רצה להוכיח שהוא ראי להיות ראש המוסד – ששנה שניאה המוהה בניסו ובהפ־עלתו של פולארד.

"אחרי שהבנו את גודל הקטסטרופה, ני־סינו למצוא דרך לצאת מהבהך. היה מאוד חשוב להשקיט את העיתונות בישראל ובינסתי את ועדת העורכים בחרר ישיבות הממשלה. פרס ישב איתם, סיפר להם די הרבה ממה שקרה וקיבל מהם הבטחה לא לעסוק בעניין".

אבל מה חשבתם שיפתור את הם־לונצר שנוצר?

"קיווינו שאם נתנצל ונגיד: 'אשמנו, בגדנו, חטאנו, עווינו', זה ימזער את הנזקים וייעביר את זעם האמריקאים. זו הייתה טעות. האמריקאים נזרו טינה, ואולי נוטרים לנו עד היום".

רפי איתן, השבוע: "נבו דובר אמת".

★★★

ב־11 השנים וחצי שבהן כיהן נבו בתפ־קידו, הוא ראה את הצד היפה של ההתנהגה בישראל, אבל גם לא מעט מצדדה המכוער. נבו היה שם, למשל, כאשר במטרה למנוע את מינויו של דן שומרון ליוועץ, לחש הרמטכ"ל משה לוי על אוזנם של בכירים בצמרת המ־דינה ששומרון הומוסקסואל. "זאת הייתה פרשה מכוערת במיוחד. פתאום התחילו לדוף כל השמועות בעניין, והייתי חייב להיכנס לשמיר ולשוחח עימו. הוא היה מזועזע מכל העניין. עצם אזכור המילה 'הומו' ליד שמיר עורר בו חלחלה. ואז קראו לקרפ"ר לשעבר ערן דולב, והוא עשה חקירה והתברר כי כל הסיפור הזה זה עורבא פרח. שפכו את דמו של שומרון. מעשה מכוער שאין כמותו".

בשנת 1993 סיים נבו את תפקידו ונפ־לה לבתן כנספח צבאי בברזיניה ובאירלנד. מאז שחרורו מצה"ל בדרגת תת־אלוף, ב־1997, היה נבו חבר בשורה ארוכה של רי־דקטוריונים, בהם בזק, חברת התשמל, עמ־גור ועוד. כיום משמש נבו יו"ר דיורקטוריון מכללת לוינסקי לחינוך. הוא נשוי לניל, אב לשלוש בנות וסב לארבע נכדות ונכדו.

מה הלקח שלך ממל הפרשות והשערו־ריות הללו, שהיית עד לתן בלשכת ראש הממשלה?

"ראשית, הייתה פה בעיה קשה של נהלים והתנהלות גופים ממלכתיים, לרבות שקרים ובידוי ראיות. הדברים היו צריכים להיחקר עד תום ולא נחקרו. בנוסף לכך, בחלק מהפרשות הייתה מעורבות מזיקה של גודמים חיצוניים, לא בעלי תפקיד רשמי, מעין שלוחים לדבע. זה מסוג הדברים, אני משתמש במילה עדינה, שלא טוב שייעשו. אני, למשל, לא אהבתי שעו"ד אמנון גולדנברג נתן למוסד עצות לנסות לתבוע בבית משפט אמריקאי וקנדי את אוסטרובסקי (צדוק לשעבר של המוסד, שפירסם בחו"ל ספר על פעילות הארגון – ר"ב), שלא יפרסם את ספרו עליהם".

אתה חושב שהיו צריכים להדוג את ויק־טור אוסטרובסקי?

"יש לי קושי להגיד 'להדוג אותו'. ללא ספק, בעיניי הוא היה חרא. אני בהחלט חושב שהיה צדיק לנסרל אותו בדרך כזו או אחרת. היו או מחשבות לחסוף אותו, אבל הן לא יצאו לפועל, לצערי".

את מרידי ואנחנו היה צריך להרוג?

"לדעתי ישראל פעלה בעניין ואנחנו באופן מוצלח מאוד. אני הייתי בעד לחסוף אותו – הוא ביצע עבירה חמורה ביותר, והיה צריך להעניש אותו ולהרתיע אחרים. לא להרוג אותו. זה לא עלה על דעתנו. פרס הוד ליט שאסור לחסוף אותו על אדמת בריטניה, כי ההשלכות עלולות להיות חמורות ביותר, ולכן עשו את זה במקום אחר".

עברת באופן הצמוד ביותר עם אריבעה ראשי ממשלה. האם יש לנו על מי לממוך?

"שאלה לא פשוטה. אני יכול להגיד שבת־קופה שלי, עם כל השוני בין ראשי הממשלה, היה על מי לממוך. היו פאשלות והיו חריקות והיו בעיות, אבל ראית אצל ארבעתם רצינות ואכפתיות. ראית מישהו שמתעסק בתפקיד הזה באמת מתוך תרדה ודאגה לעם ישראל. וראי היה שמי שבא אחריהם יסיק הרבה מס־קנות וילמד מטעויות". ●

ronen@ronenbergman.com

> נבו טוען שהוא וראשי הממשלה שתחתם כיהן – לא ידעו שישראל מפעילה מרגל בשם ג'ונתן פולארד בארה"ב. "אני אומר לך בהבנעה ותחת שבועה וכל דבר שתרצה: אני לא ידעתי – וגם לא ראשי הממשלה שמיר ופרס". **מאיפה חשבתם שכל מסמכי המודיעין האמריקאי המסווגים הגיעו?** "לא חשבנו, כי לא ראינו את החומר. אני חנו לא ראים כל דבר, ואת זה רפי איתן לא הראה לנו. אנכ, אני הערתי את רפי. בכל ישיבה איתו, עם האיש החמן והמוכשר הזה, יכולת כמעט לראות את גלגלי המוח מס־תובבים ומפתחים רעיון חדש או איזה מבצע מתוחכם. בזיקתי תמיד בשהוא היה מכבה את מכשירי השמיעה שלו, כשהגיע למסקנה שמדברים סביבו שטויות. אבל ייתכן שהוא כל כך רצה להוכיח שהוא ראי להיות ראש המוסד – ששנה שניאה המוהה בניסו ובהפ־עלתו של פולארד.